

TÜRKİYEDE SINIF YÖNETİMİ İLE İLGİLİ YAPILAN BAZI ARAŞTIRMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

AN ASSESSMENT OF SOME OF CLASSROOM MANAGEMENT STUDIES IN TURKEY

Yrd. Doç. Dr. Hasan ŞENTÜRK

hsenturk@dicle.edu.tr

Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Behçet ORAL

oralbehcet@dicle.edu.tr

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de sınıf yönetimi alanında yapılan bazı araştırmaları incelemek ve bu çalışmalardan elde edilen bulgu ve sonuçlardan hareketle sınıf yönetimi ile ilgili çeşitli öneriler geliştirmektir. Eğitim alanındaki çağdaş yaklaşımların öğretimi öğretmen merkezli olmaktan çıkarıp öğrenci merkezli hale getirmesi nedeniyle, öğretmen öğreten kişi olmaktan ziyade, öğrencinin öğrenmesini sağlayan, yani sınıfta öğretim sürecini yöneten ve yönlendiren kişi konumuna girmiştir. Bütün bu gelişmeler kaliteli ve verimli bir öğretim için sınıfın çok iyi yönetilmesini bir zorunluluk haline getirmiştir. Ancak geleneksel olarak eğitim sistemimizde sınıf yönetiminin bir disiplin sağlama etkinliği olarak görüldüğü söylenebilir. Bu nedenle yapılan araştırmalar daha çok sınıf yönetiminin davranış düzenlemeleri ve insan ilişkileri boyutlarıyla ilgilidir. Fiziksel düzenlemeler, zamanın etkili kullanımı ve plan-program etkinlikleri boyutlarındaki araştırmaların çok az olduğu görülmektedir. Bu boyutlardaki araştırmaların artırılması gerekir. Diğer taraftan sınıf yönetimi araştırmaları genellikle ilköğretim düzeyinde yoğunlaşmış, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde daha az yapılmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda ortaöğretim ve yükseköğretim düzeylerindeki çalışmalara ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sınıf yönetimi, sınıf yönetimi araştırmaları, etkili sınıf yönetimi.

Abstract

The purpose of this study is to examine some researches on classroom management that were conducted in Turkey and to advance proposals about classroom management in the light of the results and findings of these researches. Since the modern approaches in educational fields brought teaching into more student centred position than teacher centred education, a teacher has become the person who administers the teaching process and guides the students to learn more than the person who just teaches. All these improvements have made it necessary to manage the class very well for qualified and efficient education. But traditionally, it can be said that classroom management is accepted as keeping the discipline in our educational system. Therefore, most of the researches are on the behaviour modification and human relations dimensions of classroom management. There are few researches on physical arrangement, planning instructional programme, effective using academic time dimensions of classroom management. The researches in these dimensions should be enriched. Additionally, most of the researches have been concentrated on the level of primary education and there are fewer researches on secondary education and higher education levels. It is necessary to concentrate on secondary and higher education levels in the following studies.

Key words: Classroom management, classroom management researches, effective classroom management.

GİRİŞ

Öğretimin amaçlarına uygun olarak gerçekleşmesinde öğretmenin rolü oldukça büyüktür. Çağdaş eğitim anlayışı öğretimi öğretmen merkezli olmaktan çıkararak öğrenci merkezli hale getirmiştir. Bu yaklaşım öğretimde öğrencilerin çok daha aktif olmalarını ve her aşamada sürece katılmalarını gerektirmektedir (Demirel, 2005). Bu nedenle öğretmen sadece öğreten kişi olmaktan çıkmış, öğrenmeyi sağlayan, yani sınıfta öğretim sürecini yöneten ve yönlendiren kişi konumuna girmiştir. Sınıftaki ilişki ve etkileşim düzenini oldukça değişken ve dinamik hale getiren öğrenci merkezli öğretim “sınıf yönetimi” kavramının ön plana çıkmasına neden olmuştur. Günümüzde iyi bir öğretmenin sahip olması gereken önemli niteliklerden biri de sınıf yönetimi alanında yeterli olmasıdır. Ancak Türkiye’de öğretmenlerin önemli bir bölümünün sınıf yönetimi konusunda kendi deneyimlerinden çıkardıkları dersler çerçevesinde yeterlik kazandıklarını, bir başka deyişle sınıf yönetimi alanındaki becerilerini sınama-yanılma yoluyla edindiklerini göstermektedir (Türnüklü 2000).

Başar (2002), farklı yazarlardan yararlanarak sınıf yönetimini tanımlamaya çalışmıştır. Ona göre sınıf yönetimi, sınıf yaşamının bir orkestra gibi yönetilmesidir. İçinde öğrenmenin gerçekleştiği bir çevrenin oluşturulabilmesi için gerekli olanak ve süreçlerin, öğrenme düzeninin, ortamının, kurallarının sağlanması ve sürdürülmesi; öğretmen ve öğrencilerin çalışma engellerinin en aza indirilmesi, öğretim zamanının uygun kullanılması, etkinliklere öğrencilerin katılımının sağlanması, sınıftaki tüm kaynakların ve insanların yönetimidir.

Türkiye’de “Sınıf Yönetimi” dersi 1997 yılına kadar öğretmenlik formasyonu programlarında yer almamıştır. Önceki programlarda sınıf yönetimi ile ilgili konulara, Eğitim Yönetimi, Genel Öğretim Yöntemleri, Eğitim Psikolojisi gibi bazı derslerin içinde kısa bölümler halinde yer verilmiştir. Eğitim Fakülteleri’ndeki yeniden yapılanma çalışmaları çerçevesinde, ‘Sınıf Yönetimi’ dersleri 1997-1998 öğretim yılından itibaren öğretmen yetiştiren programlara zorunlu ders olarak konulmuştur. Böylece sınıf yönetimi alanındaki konular Türkiye’de de büyük bir ilgi görmeye başlamış ve bu alandaki araştırmalar hızla artmıştır (Turan, 2006). Bu yüzden sınıf yönetimi ile ilgili yapılan çalışmaların da oldukça yeni olduğu söylenebilir. Bu nedenle Türkiye’de sınıf yönetimi alanında yapılan bazı araştırmalar incelenmiş ve bu çalışmaların önemli bulguları saptanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda ulaşılan bulgular yorumlanmış, değerlendirilmiş ve sınıf yönetimi ile ilgili çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

SINIF YÖNETİMİ ARAŞTIRMALARI

Türkiye’de sınıf yönetimi ile ilgili yapılan bazı çalışmalar ve bu çalışmalardan elde edilen bulgular aşağıda özetlenmiştir:

Aksu (1997), “Öğretmenlerin Sınıf Yönetimindeki Etkililiği” konulu çalışmasında; genel liselerdeki öğrencilerin öğretmenlerinin sınıf yönetimindeki etkililiklerini algılama biçimlerini incelemiştir. Araştırma, Kocaeli ilinde 6 genel lisede toplam 1378 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada sınıf yönetiminin boyutları açısından etkililiği, genel liselere devam eden öğrencilerin algılarına göre belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada ulaşılan bazı önemli sonuçlar şöyledir: Lise öğrencilerinin algılarına göre sınıf yönetiminin “fiziksel çevre” açısından “orta” derecede etkili; “iletişim”, “plan-program”, “davranış” ve “zaman yönetimi” boyutlarında ise okulların “çok” etkili olduğu belirlenmiştir.

Karakoç (1998), “Çanakkale İli İlköğretim Kurumları Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimindeki Yeterlilikleri” konulu çalışmasında; ilköğretim kurumlarında görevli öğretmenlerin sınıf yönetimi konusundaki sorunlarının açığa çıkarılmasını ve çözüm önerileri geliştirmesini amaçlamıştır. Araştırmada elde edilen önemli bazı sonuçlar özet olarak şöyledir: Öğretmenlerin sınıfta öğrencilere davranış kazandırma yanında, davranışlarını anlama ve öğrencilerin sınıf yönetiminde öğrencileri kontrolden çok, eğitimin kalite ve sürekliliğini sağlamaya yönelik davranışları gösterme, hem öğretmen ve hem de yöneticiler tarafından “oldukça” düzeyinde gözlenmiştir. Öğrencilerin okul dışında kazanılan olumsuz davranışların öğrenciler aracılığı ile sınıfa yansımaları önleme derecesinin öğretmenler tarafından “çok”, yöneticiler tarafından ise “oldukça” düzeyinde olduğu saptanmıştır. “Öğretmenlerin, öğrencilerin sınıfta ve okulda kurallara uygun davranışları için gerekli önlemleri almaya ve onlara rehberlik yapmaya önem verme” davranışını hem yöneticiler hem de öğretmenler “oldukça” düzeyinde olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmacı bu sonuçları sınıf yönetimi açısından olumlu olarak değerlendirmektedir.

Arslantaş (1998) yaptığı araştırmada, “Sınıf Yönetiminde Öğretmenlerin İletişim Becerilerine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri”ni belirlemeye çalışmıştır. Araştırma, ilköğretim ikinci kademe öğrenci ve öğretmenleri üzerinde yapılmıştır. Veri toplama ölçeğinde; empati, saydamlık, eşitlik, etkililik ve yeterlilik boyutları yer almaktadır. Araştırmada elde edilen bazı önemli bulgular şöyle özetlenebilir: Öğretmenlerin %30.6’sı empati boyutundaki davranışları her zaman, %23.7’si hemen hemen her zaman, %29.7’si ise çoğu zaman gösterdiklerini; öğrencilere göre ise, %46.5’i öğretmenlerin empati boyutundaki davranışları her zaman, %16.5’i hemen hemen her zaman, %12.9’u ise çoğu zaman gösterdikleri saptanmıştır. Öğretmenlerin %43.3’ü saydamlık boyutundaki davranışları her zaman, %24.6’sı hemen hemen her zaman, %19.4’ü ise çoğu zaman gösterdiklerini; öğrencilerin ise, %35.7’si öğretmenlerin saydamlık boyutundaki davranışları her zaman, %13.2’si hemen hemen her zaman, %10.2’si ise çoğu zaman gösterdikleri ve %13.9’u ise hiçbir zaman göstermediğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %51.5’i eşitlik boyutundaki davranışları her zaman, %24.9’u hemen hemen her zaman, %14.9’u ise çoğu zaman gösterdiklerini; öğrencilerin ise, %46.5’i öğretmenlerin eşitlik boyutundaki davranışları her zaman, %15.6’sı hemen hemen her zaman, %12.6’sı ise çoğu zaman gösterdikleri ve %5.6’sı ise hiçbir zaman göstermediğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin

%25.2'si etkililik boyutundaki davranışları her zaman, %23.6'sı hemen hemen her zaman, %27.3'ü ise çoğu zaman gösterdiklerini; öğrencilerin ise, %39.3'ü öğretmenlerin etkililik boyutundaki davranışları her zaman, %12.8'i hemen hemen her zaman, %12.7'si ise çoğu zaman gösterdikleri ve %15.7'si de hiçbir zaman göstermediğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %28.8'i yeterlilik boyutundaki davranışları her zaman, %32.5'i hemen hemen her zaman, %30.30'u ise çoğu zaman gösterdiklerini; öğrencilerin ise, %62.5'i öğretmenlerin yeterlilik boyutundaki davranışları her zaman, %13.6'sı hemen hemen her zaman, %10.8'i ise çoğu zaman gösterdiklerini, %2.6'sı ise hiçbir zaman göstermediklerini belirtmişlerdir.

Bulgular incelendiğinde, araştırma kapsamında yer alan öğretmenlerin empati, eşitlik ve etkililik boyutundaki sınıf yönetimi davranışlarını, hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin aynı düzeyde yeterli bulduğu görülmüştür. Ancak saydamlık ve yeterlilik konusundaki öğretmen ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Öğretmenler kendilerinin daha yüksek düzeyde saydam olduklarını ifade ederken; öğrenciler, öğretmenlerin daha az saydam olduklarını düşünmektedirler. Yeterlilik konusunda ise öğrenciler öğretmenlerini daha yüksek düzeyde yeterli bulurken; öğretmenler kendilerini daha az yeterli görmektedirler.

Oral ve Şentürk (1998), farklı branşlardan mezun olup sınıf öğretmeni olarak atanan öğretmenlerin mesleki yeterliklerine ilişkin müfettiş ve öğretmenlerin algularını çeşitli boyutlarda incelemişlerdir. Bu boyutlardan biri de sınıf yönetimidir. Araştırmacıların bu boyutla ilgili ulaştıkları bazı önemli sonuçlar şöyledir: Zamanı verimli kullanabilme, sınıfta güvene dayanan bir ortam hazırlayabilme, sınıfta otoriteyi sağlayabilme, ders akışını engelleyen durumlar karşısında uygun önlemler alabilme, sınıfta tartışma ortamı oluşturabilme vb. davranışları alan dışından atanan öğretmenler “çok” düzeyinde gerçekleştirdiklerini belirtirken, müfettişler bu davranışları “az” düzeyinde gözlediklerini belirtmişlerdir. Araştırmacılar, öğretmenlerin bu konularda kendilerini daha yeterli görmelerinin nedenini yeterlik konusunda müfettişlerle öğretmenlerin farklı algılara sahip olmalarından kaynaklanabileceğini ileri sürmektedirler.

Ök, Göde ve Alkan (2000) yaptıkları çalışmada, ilköğretimde öğretmen-öğrenci etkileşimine sınıf yönetimi kurallarının etkisini incelemişlerdir. Çalışmada elde edilen bazı önemli bulgular şöyle özetlenebilir: Öğretmenlerin % 96.5'inin sınıf yönetimi ilke ve yöntemlerini bildiklerini, derse katılımı sağlamak için uygun yöntemleri kullandıklarını belirtmişlerdir. Dilin etkili kullanımı konusunda bayan öğretmenlerin %58.6'sı olumlu yanıt verirken erkek öğretmenlerin %54.8'inin bu konuda kararsız kaldıkları saptanmıştır. Yine aynı çalışmada öğretmenlerin %76'sı sınıf kurallarını öğrencilerle birlikte kararlaştırdıklarını belirtmişlerdir. Kuralları uygularken öğretmenlerin %46.6'sı zorluklarla karşılaştıklarını, %26'sı ise zorluklarla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir.

Türnüklü (2000), “Türk Ve İngiliz İlköğretim Öğretmenlerinin Sınıf İçi Davranış Yönetim Stratejilerinin Karşılaştırılması,” konulu çalışmasında şu sonuçlara varmıştır:

-Türk ve İngiliz öğretmenler arzu edilmeyen öğrenci davranışlarıyla başa çıkma teknikleri konusunda yüksek derecede benzerlikler göstermektedir.

-İngiltere’de hemen hemen tüm okulların bir davranış yönetme politikası olduğu için ve öğrenciler beş yaşında kaydoldukları okul öncesi eğitimle birlikte bu politikaya uygun eğitilmeleri nedeniyle, öğretmenlerin sınıf yönetme yeterlikleri oldukça gelişmiştir. Türkiye’deki öğretmenlerin ise sınıf yönetimi için gerekli olan yeterlikleri sınama-yanılma yoluyla kazandıkları saptanmıştır. Bundan dolayı, iki öğretmen grubu arasında istenmeyen davranışları önleme konusunda anlamlı farklılık bulunmuştur.

-Bir diğer bulgu ise, İngiltere’de her okulun zorunlu bir davranış politikasının bulunması ve her öğretmenin de buna uymak zorunda olması nedeniyle okullarda paylaşılmış bir kültür oluşturulmaktadır. Bu duruma, Türkiye’deki araştırma kapsamına alınan okullarda rastlanmamıştır.

- İngiltere’de tüm öğretmenler dönem başında sınıf kural ve prosedürüne yönelik öğrencilerle görüşmeler yapmakta, ayrıca, her hafta yapılan tüm okul toplantılarında okul müdürü de okulda uyulması gereken kurallar üzerinde özenle durmaktadır. Türkiye’deki okullarda bu tür bir uygulamaya rastlanmamıştır.

Doğan, Aydın ve Çalış (2000) “Öğretmen - Öğrenci İlişkilerinde Gözlenen Model Davranışlar” başlıklı çalışmalarında; sınıf öğretmenleri ile öğrencileri arasındaki pozitif, negatif, nötr, formal ve informal ilişkilerde gözlenen model öğretmen davranışlarını belirlemeye çalışmışlardır. Araştırma için gerekli olan veriler gözlem tekniği ile toplanmıştır. Gözlemler, öğretmenlik uygulaması çalışmalarına katılan sınıf öğretmenliği son sınıf öğrencileri tarafından yapılmıştır. Araştırmada elde edilen bazı önemli sonuçlar şöyle özetlenebilir:

- Araştırma bulguları incelendiğinde öğretmen ve öğrenciler arasında gözlenen pozitif model davranış sayısı 25 olarak saptanmıştır. En fazla gösterilen pozitif model davranışlar “sevgiyle yaklaşma” “içten davranma” “ilgi gösterme”, “iletişime açık olma” “öğrencilerine anne ve baba gibi davranma” davranışlarıdır.

- Araştırmada negatif ilişkilerde gözlenen davranış sayısı ise 63 olarak saptanmıştır. En fazla görülen negatif davranışlar “dayak atma” “şiddet uygulama” “vurdum duymaz tavır takınma”, “korkutma ve bağırıp çağırma” “azarlama” “hakaret etme” “kötü söz söyleme” ve “sert davranma” davranışlarıdır.

- “Tatlı-sert tavır takınma” “ölçülü hareket etme” “öğrencilere karşı ciddi tavır takınma” “sınıf ve okul kurallarını hatırlatma” davranışları ise, araştırmada “nötr ilişkiler” olarak değerlendirilmiştir.

Oral (2000), “Öğretmen Adaylarının Ortaöğretimde Çalışan Öğretmenlerin Öğretim Davranışlarına İlişkin Algıları” başlıklı çalışması ile öğretmenlerin öğretim davranışlarını belirlemeye çalışmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, öğretmenlerin “ara sıra” düzeyinde

gösterdikleri davranışlardan bazıları “öğrencilere derste kazanacakları hedef davranışları söyleme, sınıftaki bütün öğrencilerle iletişim kurma, görsel-işitsel araçları etkili kullanma, öğrencilerin derse ilgisini canlı tutma” davranışlarıdır. “Sık sık” düzeyinde gösterilen davranışlardan bazıları ise “öğrencilerin dikkatini o gün işlenecek konuya çekme, dersi işlerken öğrencilerin düzeyini dikkate alma, zamanı etkili kullanma, öğrencilerin derse aktif katılımını sağlama, öğrencilerle göz iletişimi kurarak sınıfta denetim altında tutma, dersi sözel olmayan davranışlarla destekleme, ders bitmeden önce konunun önemini tekrar açıklama” davranışlarıdır. “Her zaman” düzeyinde gözlenen tek davranış ise “İçeriği açık ve anlaşılır bir şekilde sunma” davranışlarıdır.

Öztürk (2000) sınıf içi etkileşim konusunda yaptığı çalışmada demokratik ve otokratik öğretmen tiplerinin sınıf içi etkileşim davranışlarının kullanılmasını yordama durumunu incelemiştir. Sınıf içi etkileşim ile ilgili 12 davranış belirlenmiş ve gözlemcilerin yardımıyla ilköğretim ve ortaöğretim öğretmeninin bu davranışları gösterme sıklığı gözlenmiştir. Araştırmada, demokratik öğretmen tipi ile tüm davranışlar arasında doğrusal bir ilişki bulunmuş, sınıf içi etkileşim davranışlarının yordayıcı bir özellik taşıdığı saptanmıştır. Otokratik öğretmen tipi ile 4 davranış arasında doğrusal bir ilişki bulunmamış ve bunların yordayıcı özellik taşımadığı görülmüştür. Geriye kalan tüm davranışlarda doğrusal bir ilişki bulunmuştur. Sonuç olarak, araştırmacı, demokratik öğretmen tipinin daha yüksek bir yordayıcılık gücüne sahip olduğunu belirtmiştir.

Atıcı (2001), “Yüksek ve Düşük Yetkinlik Düzeyine Sahip Öğretmenlerin Sınıf Yönetimi Stratejileri” konulu bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın amacı, yüksek ve düşük yetkinlik düzeyine sahip öğretmenlerin davranış yönetimi biçimlerinin farklı olup olmadığını ortaya koymak şeklinde belirlenmiştir. Örnekleme, Türkiye ve İngiltere’den seçilen araştırmadan elde edilen bazı önemli sonuçlar şunlardır: Düşük yetkinlik grubundaki öğretmenlerin eleştirme, azarlama, bağırma ve ceza gibi olumsuz yöntemleri daha fazla kullanma eğiliminde oldukları, bu yöntemlerin yüksek yetkinlik düzeyindeki öğretmenler tarafından kullanımının daha az olduğu görülmüştür. Teşvik, uyarı, soru sorma, öğrenciye bakma ve konuşma gibi daha etkili ve olumlu yöntemlerin yüksek yetkinlik grubundaki öğretmenlerce daha çok kullanıldığı gözlenmiştir. Aynı araştırmanın bulgularına göre, yüksek yetkinlik düzeyindeki öğretmenlerin davranış problemlerini önleyebildiklerini ve öğrencilerin akademik çalışmalara konsantre olabildiği bir atmosfer yaratabildiklerini ortaya koymuştur.

Türnüklü ve Yıldız (2002) “Öğretmenlerin Öğrencilerin İstenmeyen Davranışlarıyla Başa Çıkma Stratejileri” konulu çalışmalarında; ilköğretim birinci kademedeki öğretmenlerin sınıflarında karşılaştıkları öğrencilerin istenmeyen davranışlarıyla başa çıkmada, hangi davranış yönetimi stratejilerini kullandıklarını saptamayı amaçlamışlardır. Araştırma sonunda elde edilen bulgular şöyle özetlenebilir: Öğretmenlerin, sınıfta karşılaştıkları öğrencilerin istenmeyen davranışlarına karşı cezalandırmayı içeren davranış yönetimi stratejilerini genellikle kullanmadıkları, en sık karşılaştıkları istenmeyen öğrenci davranışlarına karşı; “göz kontağı kurma, öğrenciyle yaptığı davranış hakkında

konuşma, sınıfın kurallarını hatırlatma, öğrenciye adıyla seslenme, öğrenciyi derse teşvik etmeye çalışma” gibi stratejilerle başa çıkmaya çalıştıkları saptanmıştır.

Güven ve Akdağ (2002) “İlköğretim İkinci Kademe Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimi Etkinliklerine İlişkin Öğrenci Algıları” başlığını taşıyan araştırmalarında, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin sınıf yönetimi etkinliklerini incelemiştir. Araştırmada elde edilen bazı önemli bulgular şöyle özetlenebilir: Öğrencilerin %61.1’i öğretmenlerinin ders yılı başında kendi derslerine ilişkin uyulması gereken kuralları genellikle açıkladıkları ve %10.5’inin ise öğretmenlerinin bu konuda bir açıklama yapmadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin %52.2’sinin öğretmenleri ile yeterli iletişim kurabildikleri, %27’sinin öğretmenlerinin kızacağı korkusu ile iletişim kuramadıklarını ve %20.8’i ise öğretmenlerinin iletişim için uygun ortam hazırlamadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin %35.5’i öğretmenlerinin sınıf düzenini bozan öğrencileri okul yönetimine verdiklerini, %33.4’ü de sınıf yönetimini bozan öğrenciye çok sert davrandıklarını ve %21.8’i ise hoşgörülü davrandıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin %33.1’i, öğretmenlerinin bir başkasının işlediği suçtan dolayı tüm sınıfı cezalandırdıkları, %40.3’ü de bazen cezalandırdıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin %51.5’i öğretmenlerinin öğrencilerin derse ilgilerini çekme konusunda cesaretlendirici sözler kullandıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin %45.1’i öğretmenlerinin kuralları uygulamada tutarlı davrandıklarını, %34.1’i kısmen tutarlı davrandıklarını ve %20.8’i ise, öğretmenlerin kuralları uygulama konusunda hiç tutarlı davranmadıklarını belirtmişlerdir.

Atıcı (2002) “Öğrencilerin İstenmeyen Davranışlarıyla Baş Etmede Türk ve İngiliz Öğretmenlerinin Kullandıkları Yöntemlerin Karşılaştırılması” konulu bir araştırma yapmıştır. Elde edilen bulgulara göre, “övgü” “teşvik etme” ve “öğrenciyle konuşma” Türk ve İngiliz öğretmenlerin en çok kullandıkları yöntemlerdir. Teşvik ve övgünün her iki grupta da çoğunlukla akademik çaba ve performansa yönelik olarak kullanıldığı gözlenmiştir. Her iki grup tarafından en az başvurulan yöntem ise “öğrenciye bağırma” yöntemidir. Araştırmada elde edilen diğer önemli bir bulgu da İngiliz öğretmenlerin “ceza”ya Türk öğretmenlerden daha fazla başvurmuş olmalarıdır. “Öğrencinin yerini değiştirme” “yönerge verme” ve “öğrenciye ne yapacağını söyleme” yöntemlerinin İngiliz, “övgü” “teşvik etme” ve “öğrenciyle konuşma” yöntemlerinin ise Türk öğretmenler tarafından daha yüksek düzeylerde kullanıldığı saptanmıştır.

Ataman’ın (2003) sınıf içi iletişimde karşılaşılan davranış problemlerini konu alan çalışmasında, öncelikle sınıf içi iletişimde yer alan davranış düzenlenmelerinin sınıf yönetimi kapsamında ele alınması gerektiği belirtilmiş ve elde edilen bulgular ışığında sınıftaki iletişim problemlerinin kaynakları başlıca iki grupta toplanmıştır. Birinci grupta öğretmenden kaynaklanan nedenler yer almaktadır. Bunların başlıcaları şöyle sıralanmıştır: Öğretmenin yeterli hoşgörüyü sahip olmaması, istedik davranışları ödüllendirmekten çok istenmeyen davranışları cezalandırma yoluna gitmesi, istenilen davranışlar için model olamaması, beklentilerini öğrencilerin gelişim seviyelerinin çok üstünde belirlemesi ve onların bireysel özelliklerine önem vermemesi. İkinci grupta ise öğrenciden

kaynaklanan nedenler bulunmaktadır: Öğrencilerin düzenli çalışma alışkanlıklarının bulunmaması, öğretmene karşı olumsuz bir tavır içinde olmaları, yeterli özgüvene sahip olmamaları, kendilerinden istenen davranışlar konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları, sosyal ilişkilerinin zayıf olması.

Sınıf içi iletişimde engel oluşturan davranış problemlerinin giderilebilmesi için öncelikle öğrencilerin tümüne sınıfta nasıl davranmaları gerektiğinin açıklanması ve istenmeyen davranışların önlenmesi için uygun bir stratejinin izlenmesi önerilmektedir.

Duman, Gelişli ve Çetin (2004) tarafından, Ankara İlinin farklı Sosyo-ekonomik bölgelerindeki liselerde yapılan “Orta Öğretim Öğrencilerinin, Öğretmenlerin Sınıfta Disiplin Sağlama Yaklaşımlarına İlişkin Görüşleri”ni belirlemeye yönelik çalışmada şu bulgulara ulaşılmıştır:

- Öğretmenler, modern-yapıcı disiplin yaklaşımından ziyade, ağırlıklı olarak müdahaleci-baskıcı bir disiplin yaklaşımını uygulamaktadırlar.

- Öğrencilerin cinsiyetlerine göre yapılan değerlendirmede, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre müdahaleci-baskıcı yaklaşımı daha az hissettikleri görülmüştür.

- Öğrencilerin devam ettikleri sınıflar yükseldikçe, müdahaleci-baskıcı yaklaşımın ağırlığı azalmaktadır.

-Liselerin bulunduğu çevrenin Sosyo-ekonomik düzeyi yükseldikçe, modern-yapıcı disiplin yaklaşımının ağırlığı artmaktadır.

Bu sonuçlardan hareketle, liselerdeki eğitim-öğretim uygulamalarında, otoritenin büyük ölçüde öğretilerde toplandığı ve öğrencilerin bu otoriteye uymalarının istendiği, öğretmen merkezli klasik yönetim anlayışının hakim olduğu belirtilmiştir.

İra (2004), “Etkili Sınıf Yönetimi ve Aktif Öğrenme”yi konu alan çalışmasında şu bulgulara yer vermektedir: Etkili sınıf yönetiminde, öğretmenin sadece istenmeyen davranışların önlenmesi için çaba göstermesi ve öğrencilerin sessizce oturmalarını sağlaması istenen bir davranış değildir. Etkili bir sınıf yönetimi için, sınıftaki ilişki düzeninin öğrencilerle birlikte oluşturulması, sınıftaki olayların sonuçlarından çok nedenlerinin üzerinde durulması, öğrencilerin fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal, cinsel, törel ve diğer gelişim özelliklerinin dikkate alınması, öğrencilerden gelişim düzeylerine uygun davranışlar beklenmesi, ayrıca öğrencilerin bireysel gelişim özelliklerine de önem verilmesi ve öğrenci merkezli bir öğretimin uygulanması gerekir. Sonuç olarak aktif öğrenme ancak etkili bir sınıf yönetimi ile gerçekleşebilir.

Memişoğlu (2005) “Sınıf Ortamında İstenmeyen Davranışlara Yol Açan Öğretmen Davranışları” konulu çalışmasında sınıf ortamında istenmeyen davranışlara neden olan başlıca öğretmen davranışlarını, “öğrencilerini notla tehdit etmesi, öğrencileri arasında ayırım yapması, öğrencilerine bağırıp çağırması, seviyesiz davranışlar sergilemesi, kişisel sorunlarını sınıfa taşıması,

belirli öğrencilerle ilgilenmesi, alan bilgisinin yetersiz olması, kendi görüşlerini empoze etmeye çalışması ve öğrencilerine değer vermemesi, öğrencilerini anlayamaması” şeklinde belirlemiştir.

Bu sonuçlardan hareketle, sınıfta istenmeyen davranışlara neden olan öğretmen davranışlarının önemli bir bölümünün “insan ilişkileri”ndeki yetersizliğe dayalı olduğu belirtilmiş, öğretmenlik formasyonu programlarında bu boyuta ağırlık verilmesi ve öğretmenlere öğrenci merkezli bir öğretimi gerçekleştirebilecek niteliklerin kazandırılması önerilmiştir.

Arabacı (2006), “Öğretme-Öğrenme Sürecine Öğrencilerin Katılımı ve Sınıfta Demokrasi” konulu çalışmasında, eğitim-öğretim etkinliklerinin amaçlarına en iyi şekilde ulaşabilmesi için öğrenci merkezli bir öğretimin gerçekleşmesi gerektiğini ve sınıf yönetiminde öğretmenin yaratacağı demokratik bir ortamın öğrencilerin derse katılımını artıracaklarını belirtmektedir. Ancak uygulayıcıların, denetleyicilerin ve yöneticilerin konuya gereken önemi vermedikleri, bu nedenle kendilerine etkin bir hizmet içi eğitim verilmesi gerektiğini belirtilmiştir.

Şentürk (2006) tarafından yapılan ve “Öğretmen Adayı Öğrencilerin Uygulama Yaptıkları Liselerdeki Rehber Öğretmenlerin Kullandıkları Sınıf Yönetimi Modellerine İlişkin Algıları”nı belirlemeyi amaçlayan çalışmada, sınıf yönetimi modelleri dört ana başlık altında incelenmiştir: Birincisi, öğretimde öğretmen merkezli bir yaklaşımın ağırlıklı olarak yer aldığı, sınıftaki ilişki düzeninin öğretmen tarafından tam olarak kontrol edilmeye ve kuralların tartışmasız uygulanmaya çalışıldığı, öğretmenin olayların nedenlerinden çok sonuçlarının üzerinde durulduğu, istenmeyen davranışlara karşı daha çok cezalandırma yönteminin kullanıldığı ve olabildiğince düşük düzeylerde kullanılması gereken “tepkisel” modeldir. İkincisi, öğretimde öğrenci merkezli bir yaklaşımın ağırlıklı olarak yer aldığı, sınıftaki ilişki düzeninin öğrencilerle birlikte oluşturulduğu, sınıftaki olayların sonuçlarından çok nedenlerinin üzerinde durulduğu, istenmeyen davranışlara karşı daha çok sevgi ve saygı yaptırımlarının uygulandığı “önlemsel” modeldir. Üçüncüsü, öğrencilerin fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal, cinsel, törel ve diğer gelişim özelliklerini dikkate alarak onları yönlendirmeyi, öğrencilerden gelişim düzeylerine uygun davranışlar beklemeyi, dersleri öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyine uygun olarak planlayıp uygulamayı, sınıftaki etkinliklerde öğrencilerin bireysel gelişim özelliklerini de dikkate almayı esas alan “gelişimsel” modeldir. Dördüncüsü ise diğer modellerin bir sentezi olarak görülen, önlemsel sınıf yönetimi modeline öncelik vermekle birlikte, gerekli durumlarda öğretmenin tüm modellere uygun davranışları kullanabilmesini, öğretim ortamını öncelikle istenen davranışların ortaya çıkabileceği şekilde düzenlemeyi, ancak her şeye rağmen istenmeyen durumlar ortaya çıkacak olursa tepkisel modele dayalı davranışları da kullanabilmeyi, sınıftaki tüm düzenlemeleri öğrencilerin gelişim özellikleriyle uyumlu hale getirebilmeyi öngören “sistem” modeli olarak da adlandırılan “bütünsel” modeldir.

Elde edilen bulgulardan hareketle, uygulama liselerindeki rehber öğretmenlerin önlemsel ve bütünsel modeli beklenenden daha düşük, tepkisel modeli beklenenden daha yüksek, gelişimsel modeli ise beklenen düzeyde kullandıkları saptanmıştır.

Şentürk (2007), “Uygulama Liselerindeki Rehber Öğretmenlerin Sınıf Yönetimi Yaklaşımları” konulu çalışmasında iki temel yaklaşım üzerinde durmuştur: Geleneksel yaklaşım ve çağdaş yaklaşım. Çalışmada, uygulama liselerindeki rehber öğretmenlerin, öncelikli ve ağırlıklı olarak sınıf yönetiminde çağdaş yaklaşıma uygun davranışlar göstermesi gerektiği özellikle vurgulanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle, öğretmenlerin çağdaş yaklaşıma uygun davranışları istenen düzeyde göstermedikleri, geleneksel yaklaşıma uygun davranışları ise beklenenden çok daha ağırlıklı olarak gösterdikleri saptanmıştır.

Sağlam, Adıgüzel ve Güngör (2008) tarafından yapılan “İlköğretim Okullarında Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışları ve Öğretmenlerin Bu Davranışlarla Baş Etme Yaklaşımları”nı konu alan araştırmada elde edilen bulgulara göre, sınıflarda “her zaman” tekrarlanan istenmeyen davranışın bulunmadığı, istenmeyen davranışların çoğunun “zaman zaman” tekrarlandığı, çok az davranışın ise “hiçbir zaman” tekrarlanmadığı belirlenmiştir. Öğrenciler arasında en yaygın olan istenmeyen öğrenci davranışlarının başında “derste parmak kaldırmadan ya da söz istemeden konuşma” davranışı yer alırken, bu davranışı, “verilen ödevleri yapmama ya da yeterli özeni göstermeden yapma” ve “arkadaşlarını dinlememe, sözünü kesme” davranışları izlemiştir. Öğretmenlerin sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışları ile baş etmede en çok kullandıkları yaklaşımlar, “genel açıklama yapma”, “öğrenciyi uygun bir dille uyarma”, “olumlu davranış gösteren öğrencileri örnek gösterme” ve “öğrencilerle dersten sonra konuşma” yaklaşımları olmuştur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Günümüzde ağırlıklı olarak öğrenci merkezli öğretim uygulamalarına geçilmesi, öğretmene farklı roller yüklemiş ve yeni bir kimlik kazandırmıştır. Öğretmen öğreten kişi olmaktan çok, öğrencinin öğrenmesini sağlayan, yani sınıfta öğretim sürecini yöneten ve yönlendiren kişi konumuna gelmiştir. Böyle bir durumda kaliteli ve verimli bir öğretim için sınıfın çok iyi yönetilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak eğitim sistemimizde sınıf yönetimi daha çok “sınıfta disiplin sağlama” etkinliği olarak görülmektedir. Oysa sınıfta disiplin sağlama konusu sınıf yönetiminin sadece bir boyutunu yansıtmaktadır. Ülkemizde sınıf yönetiminin bütün boyutlarıyla ele alınması oldukça yenidir. “Sınıf Yönetimi” dersinin Türkiye’de öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında ayrı bir ders olarak okutulması yeni yapılanma ile başlamıştır. Bu ders öğretmen yetiştiren programlara 1997-1998 öğretim yılından itibaren konmuştur. Bu nedenle, halen görev yapmakta olan öğretmenlerin büyük bölümü “Sınıf Yönetimi” dersini almayan öğretmenlerden oluşmaktadır. Bu durum sınıf yönetimi kavramının tam olarak algılanmasının ve sınıf yönetimi

ilkelerinin eğitim-öğretim uygulamalarına doğru biçimde yansımalarının zaman alacağını göstermektedir.

Türkiye’de sınıf yönetimi ile ilgili araştırma sonuçları incelendiğinde öğretmenlerin sınıf yönetiminin birçok boyutunda yetersiz oldukları görülmektedir. Bu yetersizliklerin giderilmesi gerekir. Diğer taraftan öğretmenlerin önemli bir bölümünün kendi deneyimlerinden çıkardıkları dersler çerçevesinde sınıf yönetiminde yeterlik kazandıklarını, bir başka deyişle sınıf yönetimi alanındaki becerilerini sınama-yanılma yoluyla edindiklerini gösteren araştırma sonuçları bulunmaktadır (Türnüklü, 2008; Özata, 2004; Karakoç, 1998). Oysa sınama-yanılma en fazla zaman, emek ve maddi harcamayı gerektiren verimsiz bir öğrenme şeklidir. Bu nedenle bir mesleğin yerine getirilmesi için gerekli olan bilgi ve becerilerin kazanılması sınama-yanılmalarla olmamalıdır.

Çağdaş eğitim-öğretim yaklaşımları öğrenci merkezli bir öğretimi öngörmektedir. Öğrenci merkezli öğretim ancak demokratik bir sınıf ortamında gerçekleşebilir. Oysa eğitim sistemimizde, sınıftaki tüm etkinliklerde öğretmenin aktif olduğu, tüm otoritenin öğretmende toplandığı ve öğrencilerin bu otoriteye kayıtsız şartsız uymalarının istendiği klasik yönetim anlayışı hala ağırlığını sürdürmektedir. Özellikle uygulama okullarındaki rehber öğretmenlerin sınıf yönetiminde öncelikle ve ağırlıklı olarak çağdaş yaklaşıma uygun davranışlar göstermesi beklenmektedir. Oysa araştırma sonuçları rehber öğretmenlerin çağdaş yaklaşıma uygun davranışları istenen düzeyde göstermediklerini, geleneksel yaklaşıma uygun davranışları ise beklenenden çok daha ağırlıklı olarak kullandıklarını göstermektedir (Duman, 2004; Şentürk, 2007).

Sonuç olarak, araştırmalardan elde edilen bulgular doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

1. Öğretmenlerin sınıf yönetimi alanındaki eksiklerini ve yetersizliklerini gidermek için hizmet içi eğitim uygulamalarına gidilmelidir.
2. Araştırmalar genel olarak yapılmıştır. Öğretmenlerin branşları, kıdemleri, cinsiyetleri, çalıştıkları okul türleri vb. özellikler dikkate alınarak ayrıntılı araştırmalar yapılabilir.
3. Uygulama okullarındaki rehber öğretmenlerin seçiminde sınıf yönetimindeki davranış biçimleri de dikkate alınmalı, bu konuda kendilerine seminerler verilmelidir.
4. Sınıf yönetimi dersini alan öğretmenler ile almayan öğretmenlerin sınıf yönetimindeki becerilerini belirlemek amacıyla karşılaştırmalı çalışmalar yapılmalıdır.
5. Farklı bölgelerde ve illerde yapılan araştırmaların sonuçları karşılaştırılarak gerekli değerlendirmeler yapılmalı ve anlamlı farklılıkların görülmesi durumunda nedenleri araştırılmalıdır.

6. Sınıf yönetimi ile ilgili yapılan araştırmalar genellikle davranış ve ilişki dzenlemeleri boyutlarında yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla sınıf ynetiminin diğer boyutları ile ilgili araştırmalara da ağırlık verilmelidir.
7. Diğer lklelerde yapılan sınıf ynetimi alanındaki çalışmalar incelenerek, elde edilecek sonuçlar Türkiye’de yapılan araştırmaların sonuçlarıyla karşılaştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Arabacı, İ. B. (2005). “Öğretme-Öğrenme Sürecine Öğrencilerin Katılımı ve Sınıfta Demokrasi” *ağdaş Eğitim Dergisi*, Sayı: 316, ss.20-27.
- Arslantaş, Y. (1998). Sınıf Ynetiminde Öğretmen İletişim Becerilerine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*).
- Ataman, A. “Sınıfta İletişimde karşılaşılan Davranış Problemleri” *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, ss. 281-292.
- Atıcı, M. (2000). “İlköğretimde Sınıf Kurallarının Sınıf Ynetimindeki Rolü.” *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, Sayı: 68, ss. 22-26.
- Atıcı, M. (2002). “Öğrenci İstenmeyen Davranışlarıyla Baş Etmede Türk ve İngiliz Öğretmenlerin Kullandıkları Yöntemlerin Karşılaştırılması.” *Kuram ve Uygulamada Eğitim Ynetimi Dergisi*. Sayı: 29, ss. 9-26.
- Aksu, Filiz (1997). “Öğretmenlerin Sınıf Ynetimindeki Etkililiği.” İzmit: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*).
- Başar, Hüseyin (2002). *Sınıf Ynetimi*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Demirel, Ö. (2005) *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme: Öğretme Sanatı*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Doğan, A. R., A. Aydın ve H. Çalış (2000). “Öğretmen Öğrenci İlişkilerinde Model Davranışlar.” Erzurum: *XI. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 27-30 Eylül, 2000, Eğitim Programları ve Öğretim, Bildiriler-I*, ss. 326-335.
- Duman, T., Y. Gelişli ve ř. Çetin (2004). “Orta Öğretim Öğrencilerinin, Öğretmenlerin Sınıfta Disiplin Sağlama Yaklaşımlarına İlişkin Görüşleri” *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, ss. 281-292.
- Güven, Semra ve M. Akdağ (2002). “İlköğretim İkinci Kademe Öğretmenlerinin Sınıf Ynetimi Etkinliklerine İlişkin Öğrenci Algıları.” *Kuram ve Uygulamada Eğitim Ynetimi Dergisi*. Sayı: 29, ss. 69-80.

- İra, N. (2004) . “Etkili Sınıf Yönetimi ve Aktif Öğrenme.” *Çağdaş Eğitim Dergisi*, Sayı: 310, ss. 34-39.
- Karakoç, H. S. (1998). Çanakkale İli İlköğretim Kurumları Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimindeki Yeterlikleri.” Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Memişoğlu, A. P. (2005). “Sınıf Ortamında İstenmeyen Davranışlara Yol Açan Öğretmen Davranışları” *Çağdaş Eğitim Dergisi*, sayı: 323, ss. 32-39.
- Oral, B. ve H. Şentürk (1998). “Farklı Branşlardan Mezun Olup Sınıf Öğretmeni Olarak Atanan Öğretmenlerin Mesleki Yeterliklerine İlişkin Müfettiş ve Öğretmenlerin Algıları.” Ankara: *Cumhuriyetin 75. Yılında İlköğretim I. Ulusal Sempozyumu*. ss. 95-108.
- Oral, Behçet (2000). “Öğretmen Adaylarının Ortaöğretimde Çalışan Öğretmenlerin Öğretim Davranışlarına İlişkin Algıları.” *Eğitim ve Bilim Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 115, ss. 28-34.
- Ök, M., O. Göde ve V. Alkan (2000). “İlköğretimde Öğretmen-Öğrenci Etkileşimine Sınıf Yönetimi Kurallarının Etkisi.” *Milli Eğitim Dergisi*, sayı: 145, ss. 20-24.
- Özata, O. (2004). “İlköğretim Okulları Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimindeki Yeterlikleri” Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Öztürk, B. (2000). “Sınıf İçi Etkileşim.” *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*. Sayı: 24, ss. 621-640.
- Sağlam, M., A. Adıgüzel ve Ö. Güngör (2008). “İlköğretim Okullarında Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışları ve Öğretmenlerin Bu Davranışlarla Baş Etme Yaklaşımları.” *International Conference on Educational Sciences*, 23–25 Haziran 2008, Famagusta, North Cyprus.
- Şentürk. H. (2006). “Öğretmen Adayı Öğrencilerin Uygulama Yaptıkları Liselerdeki Rehber Öğretmenlerin Kullandıkları Sınıf Yönetimi Modellerine İlişkin Algıları” *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*. Sayı: 48, ss. 585-603.
- Şentürk. H. (2007). “Uygulama Liselerindeki Rehber Öğretmenlerin Sınıf Yönetimi Yaklaşımları” *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* Sayı: 8 ss. 7-16
- Turan, S. (2006). **Sınıf Yönetiminin Temelleri**. Teori ve Uygulamada Sınıf Yönetimi [Editörler: M. Şişman ve S. Turan], ss. 1–11. Ankara: PegemA Yayınları
- Türnüklü, A. (2000). “Türk Ve İngiliz İlköğretim Öğretmenlerinin Sınıf İçi Davranış Yönetim Stratejilerinin Karşılaştırılması,” *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 6 (23), 449-466 (2000).
- Türnüklü, A. ve V. Yıldız (2002). “Öğretmenlerin Öğrencilerin İstenmeyen Davranışlarıyla Başa Çıkma Stratejileri.” *Çağdaş Eğitim Dergisi*, sayı: 285, ss.32-36.